

Проголошення автономії України

1. Якою була мета діяльності УЦР? 2. Коли утворився Тимчасовий уряд? 3. Назвіть українські політичні партії, що діяли в Україні на початку революції.

1. I Універсал УЦР. Утворення Генерального Секретаріату.

26 травня 1917 р. УЦР направила до Петрограда делегацію, очолювану В. Винниченком, для переговорів із Тимчасовим урядом та Радою робітничих і солдатських депутатів. Планувалося вирішити питання про автономію України, утворення на основі УЦР крайового органу влади, заснування посади комісара України при Тимчасовому уряді, «українізацію» фронтових частин тощо. Тимчасовий уряд повідомив, що не може визнати УЦР виразницею волі всього українського народу, а розв'язання питання автономії України належить Всеросійським Установчим зборам.

10 червня 1917 р. в Києві розпочався I Всеукраїнський селянський з'їзд, який схвалив діяльність УЦР, спрямовану на здобуття автономії України. Було обрано Всеукраїнську раду селянських депутатів, яка увійшла до складу УЦР.

Через кілька днів УЦР зібралася в оновленому складі (141 особа, у тому числі вісім жінок). В ухваленому рішенні зазначалася необхідність «приступити до негайного закладання фундаменту автономного ладу в Україні» та підготувати із цієї нагоди спеціальний універсал.

18—23 червня 1917 р. у Києві зібрався II Всеукраїнський військовий з'їзд (2308 делегатів). Вони засудили політику Тимчасового уряду щодо України, запропонували УЦР більше не звертатися до нього й «негайно приступити до твердої організації краю... цебто до фактичного переведення в життя підвалин автономного ладу». ЗТзд обрав Всеукраїнську раду військових депутатів, яка увійшла до складу УЦР.

23 червня 1917 р. В. Винниченко оголосив «Універсал Української Центральної Ради до українського народу на Україні й поза нею сущого». У ньому було проголошено автономію України.

В Україні I Універсал УЦР зустріли загалом схвально. Однак виконками Рад робітничих і солдатських депутатів на спільному засіданні в Києві ухвалили резолюцію, у якій засуджувалося проголошення автономії України до скликання Всеросійських Установчих зборів. У Петрограді переважало несприйняття цього кроку. Голова Тимчасового уряду Г. Львов закликав українців: «Не йдіть необачним шляхом розпорошення сил визволеної Росії, не відривайтеся від загальної батьківщини...». Петроградська Рада робітничих і солдатських депутатів також виступала проти проголошення УЦР автономії України й закликала її очікувати Установчих зборів.

Універсал — розпорядчий акт адміністративно-політичного характеру. Кваліфікується також як урочиста грамота, декларація, маніфест. Універсалами називали й маніфести УЦР, що виконували функції основних тимчасових документів конституційного характеру.

Склад першого Генерального Секретаріату. 1917 р. Верхній ряд (зліва направо): П. Христюк, М. Стасюк, Б. Мартос. Нижній ряд: І. Стешенко, Х. Барановський, В. Винниченко, С. Єфремов, С. Петлюра

Назвіть посади зображених осіб у Генеральному Секретаріаті.

28 червня 1917 р. на засіданні Комітету УЦР було сформовано перший уряд автономної України під назвою Генеральний Секретаріат. Його очолив В. Винниченко. До складу уряду входили генеральний писар П. Христюк і сім генеральних секретарів: Х. Барановський (фінанси), С. Єфремов (міжнародні справи), М. Стасюк (продовольчі справи), Б. Мартос (земельні справи), С. Петлюра (військові справи), В. Садовський (судові справи), І. Стешенко (народна освіта). За партійною належністю у складі першого уряду УЦР переважали соціал-демократи.

2. II Універсал УЦР та його наслідки.

Влітку 1917 р. російська армія здійснила невдалу наступальну операцію на Південно-Західному фронті. Це поглибило політичну кризу в країні. Тимчасовий уряд, шукаючи підтримки, спробував урегулювати відносини з УЦР. 11—12 липня в Києві відбулися переговори делегації Тимчасового уряду у складі О. Керенського, М. Терещенка, М. Некрасова та І. Церетелі з керівництвом УЦР із приводу ситуації, що склалася після проголошення I Універсалу. Делегація заявила, що Тимчасовий уряд не заперечуватиме автономії України, однак просить утриматися від публічного оголошення цього й залишити прийняття рішення Всеросійським Установчим збором.

Компроміс був викладений у двох документах різної форми, але майже однакового змісту — постанові Тимчасового уряду «Про національно-політичне становище України» та II Універсалі УЦР. За ним Тимчасовий уряд, не очікуючи Установчих зборів, визнавав УЦР крайовим органом влади за умови її поповнення представниками національних меншин, а УЦР зобов'язувалася самочинно не проголошувати автономії України. Разом із представниками національних меншин УЦР мала підготувати закон про автономію України, який буде затверджений Установчими зборами. Російські представники погодилися, що УЦР виділить зі свого складу Генеральний Секретаріат, який буде затверджений Тимчасовим урядом як вищий орган виконавчої влади в Україні.

«Українізації» військових частин не чинили опору, однак вона мала відбуватися під контролем російського командування.

У Петрограді обговорення результатів переговорів у Києві спричинило кризу в Тимчасовому уряді та його відставку. 16—17 липня 1917 р. на вулицях Петрограда відбулися сутички між урядовими силами та прибічниками більшовиків, які спробували захопити владу. Протистояння завершилося перемогою уряду й переходом більшовиків на нелегальне становище. Липнева криза Тимчасового уряду завершилася створенням його нового складу на чолі з О. Керенським.

16 липня 1917 р. після отримання УЦР постанови Тимчасового уряду про затвердження Генерального Секретаріату, згідно з попередньою домовленістю, було ухвалено й оголошено II Універсал. На основі цих документів Україна набула статусу окремого територіально-адміністративного утворення із власним представництвом. Для розв'язання питань, що виникали між сесіями, УЦР утворила Малу Раду. Головою її президії став М. Грушевський.

Проте компроміс між Тимчасовим урядом та УЦР і, як результат, поява II Універсалу не влаштовували жодну зі сторін. Учасники переговорів звинувачували одне одного у зраді національних інтересів. У ніч із 17 на 18 липня 1917 р. в Києві підняли повстання прибічники самостійності України.

У червні 1917 р. на військовому розподільчому пункті Києва близько 5 тис. солдатів-українців проголосили себе Другим українським полком імені Павла Полуботка. Його керівники разом із членами УЦР, не задоволеними діяльністю керівництва, планували збройним шляхом захопити владу в Києві й примусити УЦР проголосити незалежність України. На ранок 18 липня полуботківці роззброїли кілька частин київського гарнізону, захопили штаб міліції, військову комендатуру, арсенал, банк, скарбницю та інтендантські склади. УЦР та українські політичні партії засудили дії полуботківці в їх виступ було придушено.

28 липня 1917 р. УЦР затвердила «Статут вищого управління України», що визначав основи діяльності адміністрації краю та її відносини з Тимчасовим урядом. Повноваження Генерального Секретаріату поширювалися на Київську, Волинську, Подільську, Полтавську, частину Чернігівської, Харківську, Херсонську, частину Таврійської та Катеринославську губернії. Генеральний Секретаріат, який формувала УЦР, був їй підзвітний, але затверджував його Тимчасовий уряд. Усі урядові установи в Україні підпорядковувалися владі Генерального Секретаріату, усі невиборні адміністративні посади в Україні призначалися Генеральним Секретаріатом. Він зобов'язувався подавати на затвердження Тимчасового уряду всі законопроекти та обчислення витрат на потреби України, ухвалені УЦР.

Зінаїда Мірна. Член УЦР

Для схвалення «Статуту» до Тимчасового уряду було відправлено делегацію, очолювану В. Винниченком.

У Петрограді не погодилися із цим документом, стверджуючи, що сформульовані в ньому повноваження місцевого урядового органу значно перевищували загальноприйняті для того часу межі прав органів управління автономних утворень. Не дочекавшись відповіді, українська делегація повернулася до Києва. Через деякий час Тимчасовий уряд, відхиливши «Статут», затвердив «Тимчасову інструкцію для Генерального Секретаріату Тимчасового уряду в Україні», згідно з якою повноваження

Генерального Секретаріату поширювалися лише на Київську, Волинську, Подільську, Полтавську й частину Чернігівської губерній. Генеральний Секретаріат ставав органом Тимчасового уряду, а не УЦР. Із його повноважень вилучалися військові, продовольчі справи, шляхи сполучення, пошта, телеграф, право призначення на урядові посади в Україні. Тимчасовий уряд міг підтримувати зв'язки з місцевими органами влади в Україні без узгодження з Генеральним Секретаріатом. Кількість генеральних секретарів зменшувалася з 14 до дев'яти осіб. Усі ініціативи Генерального Секретаріату і кандидатів на посади в його складі затверджував Тимчасовий уряд. Фактично Генеральний Секретаріат мав стати не крайовим урядом, а органом центрального уряду для місцевого управління.

На засіданні УЦР «Інструкцію» розцінили як прояв недовіри українській демократії. Разом із тим більшість депутатів не підтримала пропозиції розриву з Росією. Було вирішено не приймати «Інструкцію», а взяти її до відома та чекати на подальші події.

Склад УЦР у серпні 1917 — березні 1918 р. налічував 655 осіб, у тому числі 14 жінок.

3. Політична криза в серпні-вересні 1917 р.

Тимчасовий уряд не зміг налагодити ефективне управління державою після повалення самодержавства. Поразки на фронті, поширення анархії та насильства, самочинне захоплення землі селянством, виступи робітництва, вимоги надання автономії Україні, незалежності Польщі та Фінляндії, спроби захоплення влади більшовиками в Петрограді, катастрофічний спад виробництва, інфляція тощо — такою була загальна ситуація, що склалася в країні. Усе це свідчило про наближення загальнонаціональної кризи. Намагаючись її уникнути, О. Керенський у серпні 1917 р. скликав у Москві Державну нараду, на якій верховний головнокомандувач генерал Л. Корнілов запропонував для наведення порядку в країні встановити воєнний стан і запровадити смертну кару в тилу. О. Керенський не підтримав цю пропозицію, і тому Л. Корнілов вирішив діяти самостійно. 7 вересня 1917 р. він надіслав до уряду телеграму з вимогою передати йому всю владу. Війська мали встановити контроль над Петроградом. Командування Південно-Західного й Румунського фронтів, штаби Київського та Одеського військових округів взяли владу в Україні. О. Керенський оголосив Л. Корнілова зрадником і закликав усі революційні сили захистити демократію.

9 вересня УЦР звернулася до населення з відозвою, у якій закликала згуртуватися для боротьби з контрреволюційним виступом, підкресливши, що єдина законна влада в Росії — Тимчасовий уряд, а в Україні — УЦР та її Генеральний Секретаріат. Для боротьби із заколотниками УЦР створила Комітет порятунку революції. «Корніловський заколот» було придушено. Це сприяло зростанню впливу серед населення більшовиків, які найбільш активно протистояли контрреволюції. Для боротьби з нею більшовики сформували й озброїли за дозволом Тимчасового уряду загони Червоної гвардії. Розпочався процес більшовизації рад, який полягав у посиленні їхнього впливу в цих організаціях і під час прийняття рішень, що відповідали їхньому політичному курсу. 21 вересня 1917 р. Київська рада робітничих і солдатських депутатів уперше більшістю голосів підтримала більшовицьку резолюцію. Це змінило політичні настрої в середовищі робітництва й солдатів міста на користь більшовиків. В умовах поглиблення загальнонаціональної кризи більшовики взяли курс на підготовку збройного повстання та захоплення влади.

4. Продовження «українізації» армії. З'їзд народів Росії.

Улітку-восени 1917 р. тривав процес «українізації» армії. Його прискоренню сприяв наказ командувача Південно-Західного фронту про «українізацію» 34-го армійського корпусу 7-ї російської армії. Підрозділ дістав назву Першого Українського корпусу та став однією з перших українських військових частин, створених на Південно-Західному фронті в 1917 р. Його очолив генерал-лейтенант П. Скоропадський — нащадок давнього гетьманського роду.

5. Загострення відносин УЦР і Тимчасового уряду.

Після придушення заколоту генерала Л. Корнілова Тимчасовий уряд не зміг стабілізувати ситуацію на землях колишньої Російської імперії. Намагаючись знайти вихід із кризи, Тимчасовий уряд проголосив Росію республікою, призначив на листопад 1917 р. вибори до Установчих зборів і скликав у Петрограді Демократичну нараду із функціями органу, який мав контролювати діяльність уряду до відкриття Установчих зборів.

Українська делегація на Демократичній нараді виступила з власного програмою, схваленою УЦР. Вона, зокрема, передбачала: 1) передачу всієї повноти влади в Україні до УЦР та її Генерального Секретаріату, сформованого відповідно до «Статуту вищого управління України»; 2) визнання за всіма народами колишньої Російської імперії права на необмежене самовизначення; 3) скликання кожною нацією та краєм, які того домагаються, власних національно-крайових Установчих зборів; 4) скликання Всеросійських Установчих зборів у призначений час без будь-яких зволікань; 5) вживання невідкладних заходів щодо укладання миру й виходу з війни; 6) запровадження державного й крайового контролю за продукцією та її розподілом.

Однак Тимчасовий уряд традиційно відкладав розв'язання питання національно-територіальної автономії та інших питань до Установчих зборів. Розуміючи, що подальша невизначеність лише погіршить ситуацію, 7 жовтня 1917 р. Генеральний Секретаріат одностороннім актом заявив про взяття на себе повноважень щодо управління Україною. Дещо пізніше на засіданні Малої Ради затвердили декларацію Генерального Секретаріату, де визначили характер української державності — «об'єднання всієї української землі і всього українського народу в одній автономній одиниці» — та оголосили про підготовку до скликання Всеукраїнських Установчих зборів. Поглиблення кризи змусило Генеральний Секретаріат звернутися з меморандумом до Тимчасового уряду. У ньому він констатував повний розвал економіки України і вимагав передати йому реальне управління краєм.

У відповідь на це Тимчасовий уряд вирішив терміново викликати до Петрограда членів Генерального Секретаріату для пояснень із приводу рішення УЦР скликати Всеукраїнські Установчі збори. У разі відмови представників України прибути до столиці командувач Київського військового округу (КВО) мав силою розпустити УЦР і Генеральний Секретаріат. В. Винниченко змушений був на чолі української делегації поїхати до Петрограда. Однак у той самий час більшовики здійснили збройне повстання та повалили Тимчасовий уряд.

Висновки. І Універсал УЦР став важливим актом конституційного значення, що утверджував право українського народу на власну державність. Однак ускладнення ситуації в Україні примусило УЦР погодитися на компроміс із Тимчасовим урядом, що спричинило подальше загострення конфлікту між ними.

- Погіршення ситуації призвело до загальнонаціональної кризи. Прибічники наведення порядку в країні спробували здійснити «корніловський заколот», але невдало. Після його придушення виникла нова загроза — прагнення більшовиків захопити владу

шляхом збройного повстання. Ситуація в Україні вимагала від УЦР невідкладних заходів для захисту й подальшого формування української державності.

Запитання та завдання

1. Коли було оприлюднено I Універсал УЦР? 2. Хто очолив Генеральний Секретаріат у червні 1917 р.? 3. Коли відбулося повстання полуботківців? 4. Що таке більшовизація рад? 5. Хто став командувачем Першого Українського корпусу?
6. Охарактеризуйте зміст I Універсалу УЦР. 7. Назвіть основні положення компромісу між УЦР та Тимчасовим урядом, закріплені в II Універсалі. 8. Якими були наслідки прийняття II Універсалу? 9. Як вплинув на ситуацію в Україні «корніловський заколот»? 10. У чому полягало загострення відносин між УЦР та Тимчасовим урядом восени 1917 р.?
11. Продовжте складання таблиці «Події Української революції 1917—1921 рр.»(с. 29).
12. Проведіть дискусію за проблемним питанням: чи був необхідним компроміс між УЦР та Тимчасовим урядом. 13. Розпочніть складання таблиці «Універсали Української Центральної Ради».

Універсал, дата проголошення	Історичні умови прийняття	Основні положення	Історичне значення

14. Підготуйте повідомлення на тему «Внесок представниць українського жіноцтва в діяльність УЦР».